

Další kapitolu věnuje autor vztahu mezi filozofií a životem. Začíná v podstatě „sokratovským tématem“, totiž připomínkou, že filozofické poznání má mít svůj základní efekt ve ctinostném jednání, tj. v jednání, které je v souladu s poznávanými pravdami. Jasnost, klid, zkrášlování a rozumnost života, jakož i jeho morálnost a soulad se zákony, toť pozadí pravého filozofování. Ukazuje — opět na *Sokratovi* — na smutnou skutečnost, že někdy filozofův soulad s mravními zákony může vést k nesouladu až ke konfliktu se zákony lidskými. Racionalistický přístup demonstruje na *Hegelovi*, podle něhož filozofie nemodeluje život, ale interpretuje realitu. (Autor o tom píše v kapitole nadepsané *Mínervina sova*. Opačný názor zastává, jak je u nás všeobecně známo, *K. Marx* v jedné ze svých tezí o *Feuerbachovi*.) V té souvislosti se autor v závěru svých úvah o vztahu mezi filozofií a životem zamýšlí nad reflexí, intelektualismem, různými vírami (beliefs) a názory.

Úvahám o vztahu systematické filozofie k jejím dějinám je věnována další kapitola. V souladu s tezí předmluvy, o níž jsme se již zmínili, nejdříve se zde dokazuje, že na současné filozofické problémy vrhají ostré světlo velké filozofické pravdy vyslovené v minulosti, a to i v minulosti velmi vzdálené. Přitom se tolerantně připouští také možnost nehistorizujícího filozofování. Nato se formou interpretace pojmu *philosophia perennis* dokazuje, že takové nehistorizující filozofické poznání, je-li skutečně tvůrčím poznáním, stejně se znovu propracovává k pravdám, které tu už — v té či oné formě — vysloveny byly. To je ovšem více než sporné, protože zcela nové kvality skutečnosti a úsilí prakticky je změnit ve kvality ještě dokonalejší nemůže nemít svůj reflex ve filozofických pravdách kvalitativně úplně nových. — Kapitola končí podkapitolami, pojednávajícími o filozofickém popisování a disputaci, o historicitě člověka a filozofické sebereflexi.

Kapitola o vztahu filozofie a vědy vytyčuje nejdříve „vědecký ideál“ (za prototyp vědy moderní doby označuje právem matematiku), obírá se pak rozdělením věd, abstrakcí, hypotézou atd. Autor se zamýšlí nad rozdíly mezi filozofií a vědou, jakož i nad jejich společnými znaky a mnoha dalšími příbuznými otázkami.

Poslední kapitola s titulem „Náboženství a filozofie“ svědčí na jedné straně o tom, že autor přísně rozlišuje mezi filozofií, teologií a náboženstvím, jednak o tom, že náboženství vyhrazuje až příliš závažné místo nejen v dějinách, ale i v současnosti a v budoucnosti lidstva, zvláště pak člověka jako jednotlivce. V tom je největší slabina nejen této kapitoly, ale celé knihy, která v duchu soudobé buržoazní filozofie reaguje na některé aktuální filozofické otázky, a to v podstatě z pozic svérázného konglomerátu pozitivismu a fideismu.

O *Marxovi* se autor na několika místech zmiňuje. Objektivně konstatuje, že se jeho ideje staly ideologií širokého a významného hnutí současnosti. Na s. 227–228 kromě toho ještě napsal: „Filozofický systém nepřestává být individuální záležitostí ani v tom případě, podnítl-li růst sociálního hnutí, jak tomu bylo a je v případě *Marxova* systému. Systém zůstává individuální, protože jeho subjektem může být jen dynamické myšlení reálného člověka, které nemůže být přeneseno na nějakou instituci, tj. na systém fixovaných vztahů existujících mezi mnohými lidmi.“ Tato idea obsahuje jednak pravdivé zjištění, že skutečné filozofování musí být vždy konečnou záležitostí myšlenkového světa člověka jako jednotlivce, současně však může být interpretována jako osten proti převodovým pákám, které zajišťují, aby *Marxovy* ideje nejen trvale zůstávaly, ale také se stále výrazněji stávaly světovým názorem a revoluční metodou širokých mas pracujících. Ideologií současné vládnoucí třídy, tedy sionisticko-antimarxistické ledví autora této knihy prozrazuje snad jen tento osten, který ovšem ostře odmítáme. Autor napsal také knihu o jeruzalémské hebrejské univerzitě.

Přes zmíněný autorův „osten“ a přes jeho svérázný fideismus je možno konstatovat, že recenzovaná kniha jak svou metodou, tak svým obsahem není bez jisté filozofické relevance.

Jiří Cetil

Philosophisches Wörterbuch. Herausgegeben von *Georg Klaus* und *Manfred Buhr*. 10., neub. und erw. Auflage, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig 1974; Band 1 (A bis Kybernetik), 704 s., Band 2 (Lamaismus bis Zweckmäßigkeit), s. 705–1394.

Desáté vydání známého německého Filozofického slovníku se odlišuje pozitivně od vydání 6. až 9. dalším prohloubením marxisticko-leninského charakteru svých hesel, zařazením většího počtu nových hesel (má jich už téměř dva tisíce) a rozšířením svého záběru. Přináší širší a hlubší pojednání o kategoriích dialektického a historického materialismu, etiky, obecné metodologie a teorie vědy, dále o dějinách a kritice soudobé buržoazní filozofie a o některých úsecích dějin filozofie. Nově byly do slovníku pojaty některé oblasti čínské a indické filozofie. Většinu hesel jejich autoři napsali znovu nebo aspoň přepracovali.

Recenzovaný slovník chce být a je slovníkem filozofických kategorií, pojmů, proudů, směrů, všeobecné filozofické terminologie a filozoficky relevantních faktů z některých speciálních věd. Vydavatelé v předmluvě upozorňují na to, že upustili záměrně od hesel v podobě jmen filozofů. Mají za to, že taková hesla patří do slovníku filozofů, který teprve bude třeba vypracovat. Na konci druhého svazku slovníku je osmapadesátistránkový „Seznam uvedených osob a citované literatury“. Ke jménu každého filozofa se zde připojuje rok narození, resp. smrti, názvy jeho děl s údajem roku jejich prvního vydání a odkazy na stránky slovníku, kde je o příslušném filozofu nebo jeho díle zmínka. To vše je v pořádku. Jenže vyvstává otázka, zda je vůbec možné bez negativních důsledků pro celkový charakter slovníku eliminovat z něho hesla v podobě jmen filozofů, v nichž by se vždy charakterizovalo dílo příslušného filozofa jako celek. Uvedeme jeden příklad z dějin předmarxistické filozofie. (Záměrně nevolíme příklad z dějin filozofie marxistické, protože proti němu lze namítnout, že duchem skutečných marxistických filozofů, tj. *Marxe, Engelse, Lenina*, jsou proniknuta všechna hesla, třebaže tato námitka by byla jen polopravdou, jelikož *dějiny* naší filozofie jsou sice především dějinami filozofie našich klasiků, neredukují se však na ně.) Heslo „Hegel, G. W. Fr.“ ve slovníku není. V „Seznamu uvedených osob...“ na s. 1357 se sice dovidáme, že na velkém množství stránek slovníku (je jich přesně 207) je o *Hegelovi* nebo některém jeho díle zmínka, jakýkoli serióznější pokus o historickofilozofickou charakteristiku *Hegelovy* filozofie jako takové (v jejím celku) však ve slovníku chybí. Přitom jsou v něm poměrně obsáhle zpracována hesla „Hegelianismus“, „Neohegelianismus“, „Starohegelovci“ a „Mladohegelovci“. Je jasné, že v tomto případě a v mnohých podobných (*Feuerbach, Locke, Descartes* aj.) nejde jen o disproporce, kterým se žádný slovník úplně vyhnout nemůže, ale o závažný nedostatek slovníku. Přitom je v silách filozofů NDR tento nedostatek v některém z dalších vydání odstranit.

Heslo „Dialektická logika“ nechybí. Odkazuje se však v něm pouze na heslo „Dialektika“, kde je o dialektické logice jen zmínka v závorce na s. 275. Když se totiž charakterizuje teorie subjektivní dialektiky, odkazuje se na heslo „Teorie poznání“ a v závorce se k tomu připojuje „(včetně dialektické logiky)“, přičemž uváděné příklady problémů jsou téměř výlučně otázky gnoseologické. V hesle „Teorie poznání“ není o dialektické logice ani zmínka. S ohledem na velké bohatství různorodých koncepcí předmětu dialektické logiky a typických dialektikologických problémů v soudobém dialektickém materialismu je nesporné, že příslušný autor nevěnoval tomuto heslu potřebnou pozornost a péči.

Vydavatelé upustili od uvádění sekundární literatury za hesla s poukazem na nebezpečí jejího subjektivního výběru (patří prý jen do zvláštních bibliografií; s. 6). Mají možná pravdu, jenže toto jejich stanovisko vedlo k podstatnému snížení informativní hodnoty jejich slovníku.

Velkým kladem slovníku je, že jeho vydavatelé jsou si vědomi disproporcí a mezerovitosti svého lexikonu – i toho, že je třeba práci na slovníku považovat za trvalý úkol (tamtéž).

Souhrnně možno uvést, že recenzované vydání představuje vynikající dílo svého druhu, které může – přes kritizované nedostatky – úspěšně pomáhat při prohlubování studia filozofické literatury.

Jiří Cetl